

Kirjallisuutta.

Viron kansan muinaisusko.

OSKAR LOORITS: *Grundzüge des estnischen Volksglaubens I*. Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 18: 1. Lund 1949. XVI + 591 s.

Itsenäisen Viron maineikkaan kansanrunousarkiston luoja, uuttera kansanperinteen kerääjä ja tutkija tohtori Oskar Loorits julkaisi vuosina 1926—28 kolme osaa käsittävän tutkimuksen Liivin kansan muinaisesta uskosta. Tämä suurimmaksi osaksi Looritsin omiin keräyksiin pohjautuva, kauttaaltaan lahjakkaan tiedemiehen tunnollista ja tarkkaa tutkijantyötä kuvastava teos on osoittautunut tärkeäksi lähteeksi haluttaessa tutustua vähäisen Liivin kansan ja sen lähinaapureitten uskomukselliseen hengenperintöön. Tämän jälkeen Loorits keskitti ehtymättömän tarmonsä oman kansansa henkisen kansankulttuurin tallentamiseen. Hurtin, Eisenin ja Sommerin laajat keräelmät karttuivat vuosi vuodelta uusin toisinnoin ja muistiinpanoin. Kreikkalais-katolisten setukaisten rikas, vanhoillinen perinne osoittautui tallettajilleen oikeaksi aarreatiksi. Loorits löi maahan kirjallista tietä Viroon kulkeutuneen ja pesiytyneen pseudomytologian, hän julkaisi monia kiintoisia tutkielmia ja ainesvalikoimia sekä kehitteli kaiken aikaa suurta teostaan Viron muinaisuskosta.

On syvästi traagillista, että Loorits on joutunut kirjoittamaan teostaan kansansa muinaisuskosta kaukana synnyinmaastaan ja rakkaasta arkistostaan ja suureksi osaksi ilman sitä lähdeaineistoa, joka tämänlaatuudessa tieteellisessä työssä on ehdottoman välttämätön. Kuitenkin on annettava varaukseton tunnustus Looritsin minkäänlaisia esteitä ja vastuksia säikkymättömälle, oikealle tutkijansisulle, että hän velvollisuutensa synnyinmaataan kohtaan tuntien on ryhtynyt juuri tähän vaikeaan työhön. Kaiken kiitoksen ansaitsee myös Ruotsi, joka on järjestänyt Looritsille tilaisuuden omistautua kokonaan tähän suurtyöhön. Teos onkin kaunein sanoin omistettu Ruotsin kansalle.

Työtään varten Looritsilla on ollut käytettävissään paitsi erinomaisen Viron ja Itä-Baltian kansojen kansanperinteen tuntemuksensa vain kolmannes omista keräyksistään, omat muistiinpanot, luennot, joukko jäljennöksiä ja lähdeviitteitä arkiston kokoelmista sekä täydellinen kirjallisuusluettelo. Niinpä on ymmärrettävää, että tutkija, joka tietää, mitä kaikkea hänellä olisi voinut olla tutkimustyössään käytettäväänään, on joutuessaan turvautumaan vanhentuneeseen tai epäilyttävään kirjalliseen materiaaliin monesti varmaan katkerasti tuntenut aidon aineksen mieltä masentavaa puutetta.

Sitä suuremmalla syyllä on tunnustettava, että Loorits, joka on tässä työssään osoittanut olevansa paitsi kansanuskon tutkija myös kulttuurihistorioitsija, arkeologi, kielitieteilijä, sosiologi ja psykologi, on onnistunut luomaan synteettistä tutkimusmenetelmää käyttäen

teoksen, joka on ja tulee olemaan virolaisen tutkijantyön pysyviä suuria saavutuksia. Siinä esiintyvä aineisto on — kaikesta huolimatta — niin rikas ja näkymät niin mielenkiintoisia ja valtavia, että on iloiten tervehdittävä teoksen ilmestymistä. Varsinkin Suomen muinaisuskon ja kansanperinteen tutkijoille se tulee olemaan mitä tärkein lähde-teos. Tosin on myönnettävä, että teos ei ole lähdekirjana helpokäyttöinen, sillä halutessaan esittää kokonaisnäkemys Viron kansanuskosta Loorits on joutunut hajottamaan sitä kuvastavaa uskomuksellista aineistoa monelle taholle, ja kun luvut ovat laajoja sekä niiden otsikointi perin niukkasanaanainen, on tutkijan vaikeata tavoittaa haluamaansa asiaa.

Teos ilmestyy kahtena vankkana osana, joista jälkimmäinenkin osa on tietojeni mukaan ehtinyt jo oikovedosasteelle. Kun nyt julkisuuteen tullessa osassa on runsaasti viittauksia toiseen osaan ja kun tärkeä yhteenveto sekä tämän teoksen käyttäjälle aivan välttämätön sana- ja asiahakemisto sisältyvät jatko-osaan, on aiheellista ottaa tämä suuri tutkimustyö yksityiskohtaisemman tarkastelun alaiseksi vasta koko teoksen tultua julkisuuteen. Toivottavasti tämä tapahtuu pian.

Ensimmäinen osa Viron kansanuskon peruspiirteitä käsittää seuraavat luvut, joista monet ovat laajoja ja yksityiskohtaisia, kaikki kansanuskkoa heijastavat perinnelajit tarkoin huomioon ottavia: *Elinvoima*; *Ruumis* (keho); *Paha silmä*; *Ruumis, vainaja*; *Elävä ruumis*; *Ruumiin olinpaikka*; *Elävästä ruumiista paholaiseen*; *Varjo*, *Erilaisia kummituksia*; *Kuvastumisesta kuvaan*; *Henki* (kuolleen henki); *Tuulispää*; *Nimi*; *Valenimet ja salakielet*; *Irttonaisielu*; *Varallisuuden kartuttajat*; *Revontulet*; *Sielueläin*; *Puuk ja päär*; *Muuttuminen ja sielunvaellus*; *Ihmisyys*; *Vaeltava sielu*; *Linnut sielun ilmenemismuotoina*, *Luonnonkuva, elämänkäsitys, maailmankuva*; *Staattinen maailmankuva*; *Aitiologisia ja eskatologisia tarinoita*; *Jättiläiset luontoamuodostavina olentoina*; *Henki* (haltija); *Luonnonolentojen ihmistyminen*; *Suojelushenki*.

Kaikkiin näihin lukuihin, jotka tekijä on jakanut yhteensä 137 pykälään, sisältyy valtava määrä veljeskansamme uskomuksia, kuvitelmia ja käsityksiä, jotka Loorits on taitavasti seulonut ja sijoittanut oikeaan yhteyteen tutkimusjärjestelmässään. Hän on osannut ottaa aivan vähäisiltäkin tuntuvista aineksista (esim. sananparsista) irti niihin kätkeytävän kansanuskon. Teokseen sisältyy runsaasti memoraatti-, tarina-, syntytaru-, vieläpä satuainestakin, mikä suurimmaksi osaksi on julkaistu täydellisenä, sanantarkkana käännöksenä. Tämä tietenkin lisää suuresti teoksen käyttöarvoa luotettavana lähde-teoksena. Kun Loorits kuitenkin olosuhteiden pakosta on joutunut varsin paljon rakentamaan tarinoiden varaan, jotka lähinnä ovat kansan kertomataidetta ja kansainväliseen kulttuuriperintöön kuuluvia, on muistettava, ettei niistä kuvastu primäärinen kansanusko, vaan tarinoiden uskonto. Memoraatti-aines on tässä mielessä paljon luotettavampi aidon kansanuskon heijastin, sadut ja syntytarut sen sijaan kaikkein epäluotettavimpia; seikka, mitä Looritskin on tähdentänyt, mikäli hän näitä viimeksimainittuja

kansanperinteen lajeja on joutunut käyttämään. Yleensäkin voi sanoa, että Loorits on tässäkin suhteessa tehnyt tarkkaa työtä. Samaten hän on eritellessään kansanperinteen kerrostumia päätenyt laajan perinteentuntemuksensa turvin epäilemättä oikeihin tuloksiin.

Kuten jo tähdensin, teos on suomalaisen kansanperinteen tuntijoille ja tutkijoille mitä mielenkiintoisin. Siihen sisältyy runsain määrin meilläkin hyvin tuttua ja elävää tarina- ja uskomusainesta, joka eri teitä germaaniselta taholta tulleen on rikastuttanut kansojemme hengenperintöä. Saattaa myös panna merkille useita motiiveja, joille ei Suomen kansanperinteessä ole vastinetta. Näihin kysymyksiin samaten kuin eräisiin teoksessa esitettyihin päätelmiin on kiintoisaa palata, kun teos on kokonaisuudessaan käsillä. Suomalaiset tutkijat toivovatkin hartaasti, että heidän veljeskansansa muinaista uskoa esittelevä arvo-teos pian kokonaisuudessaan ehtisi rikastuttamaan ei vain Suomen, vaan koko maailman kansojen henkisen kansankulttuurin tutkimusta.

LAURI SIMONSUURI

sen mukaisesti, minkä jälkeen koko materiaali käydään läpi rakennuslajeittain. Vain kaikille rakennuksille ominaiset rakennustekniset yksityiskohdat kuten vesikatot, ikkunat, nurkkamuodot on käsitelty omana ryhmänään. Tästä johtuu se, että tekijä usein aivan liian nopeasti siirtyy asiasta toiseen, probleemeihinsa kylliksi syventymättä. Esimerkiksi eteläpohjalaisen tuvan harvinaisen vakiintuneen sisustuksen muodostuminen olisi tarjonnut mielenkiintoisen ongelman, jonka selvittämiseen olisi tarvittu rinnan kytötuvat, metsäpirtit ja saunat oleskelutiloihin. Olisi vielä kaivannut perusteellisempaa syventymistä erityisesti muuttamiin sellaisiin ilmiöihin, joita kansanomaisina tavataan vain Etelä-Pohjanmaalla ja sen lähimmässä ympäristössä. Tällaisia ovat mm. kaksikerroksiset asuinrakennukset, joista kylläkin esitetään runsaasti aineistoa ja joita osoitetaan tavatun maalaiskyllissä jo 1700-luvulla eli suunnilleen samoihin aikoihin kuin Ruotsissa ja Pohjanmaan rantakaupungeissa. Mutta niiden käytäntöontulon edellytyksiä ei ole yritetty — päitsi varallisuuteen vedoten — lähemmin selvittää. Samanlainen tapaus on arkkitektonisesti vaikuttava kaarevaotsainen takkamuuri sekä komea ristimalkainen tuohikatto, jonka alue tosin käsittää lähes koko Länsi-Suomen.

Muuten aineistoa on runsaasti, ja se antaa tuon tuostakin aiheen mielenkiintoiseen huomioon, jopa kantavaankin tulokseen, kuten luhdin ikää — noin 1100-luvulta —, takkamuurin kanta-aluetta ja virallisten määräysten noudattamista sekä uusien ilmiöiden leviämistä koskevissa tapauksissa. Esitys on selkeätä ja huoliteltua. Vain aivan harvoissa tapauksissa, kuten kaksikerroksisen aitan syntyä koskevassa lyhyessä esityksessä, on tarkoitus ilmaistu — ehkä tahallaan — hämärästi. Kuvitus on harvinaisen hyvä. Piirroksissa ei tosin ole saavutettu johdonmukaisuutta, mikä johtuu siitä, että piirustaja-apulaiset ovat vaihdelleet.

Teoksessa on mielestäni verraten onnellisella tavalla vältytty siitä yksipuolisuudesta, mihin etnologit helposti joutuvat selittäessään kaikki ilmiöt tiettyinä omina kehitysjaksoinaan; samoin siinä on vältetty taidehistoriallis-arkkitehtuurisen koulutuksen saaneiden rakennustentuttijain tapa esittää lähes kaikki kansanrakennukset korkeammista kulttuureista saatuina lainoina ja mukautumina. Maisteri Vuorela on kulkenut lähes keskietä. Niinpä hän on mm. voinut osoittaa, että ns. sivutuvallinen asuinrakennus, joka erityisenä sopusuhtaisena päärakennuksena tavataan Etelä- ja Keski-Pohjanmaan rajoilla, on sama kuin 1600-luvulla vanhahtavaan herrarakennusten tyyppiin kuulunut päärakennus. Toisaalta hän on pyrkinyt osoittamaan omaperäistä kehitystä mm. luhdin solan rakenteessa.

Yleisvaikutelmana voidaan sanoa, että maisteri Vuorela on varsin onnistuneesti selvittänyt Etelä-Pohjanmaan kansanrakennusten viimeisen vaiheen, sen nuoremman historian eli sen huipun, jossa paikalliset erikoispiirteet parhaiten näkyvät. Siten teos liittyy kauniina renkaana aikaisempien suomalaisten rakennustutkimusten jo iäkkääseen sarjaan.

Edellä sanotun perusteella mielihyvin ehdotan väitöskirjan hyväksymistä opinnäytteenä filosofian lisenssiaatin tutkintoa varten.

Helsingissä 16. joulukuuta 1949.

KUSTAA VILKUNA